

ŽIVOTNÍ JUBILEUM STANISLAVA KRATOCHVÍLA

Vladimír Řehan

Stanislav Kratochvíl koncem srpna završí osmou desítku roků svého plodného života. Osmdesátí let se nedožívá každý, a když ano, je to často spojeno s očekávatelným úbytkem psychických a fyzických sil. U Stanislava Kratochvíla to neplatí, stejně jako v průběhu celého jeho dlouhého života neplatila i jiná obecná kritéria. Můžeme se pokusit o krátkou reflexi jeho dosavadního života s jasným vědomím, že se v lepším případě jen letmo, a asi i ne zcela přesně, dotkneme jen některých momentů a souvislostí. Bohatost, proměnlivost a specifičnost lidského konkrétního bytí nelze vměstnat do pár řádků či několika postřehů. Můžeme začít stručným faktografickým přehledem základních formálních dat jeho života.

Stanislav Kratochvíl se narodil 25. srpna 1932 v Brně. Zde také vystudoval psychologii na Filozofické fakultě UJEP (dnes MU), absolvoval v roce 1958. V průběhu studia se na jeden semestr přesunul na FF KU do Bratislavy, kde se setkal s výkvětem tehdejší slovenské psychologie. Již od roku 1957 pracoval v Psychiatrické léčebně v Kroměříži, které zůstal věrný dodnes – stále pracuje na plný úvazek (mnoho let jako vedoucí psycholog). Z PL Kroměříž se vzdálil jen dvakrát – v letech 1964–1965 pracoval na Psychiatrické klinice LF MU v Brně a v letech 1969–1970 byl hostujícím výzkumníkem v USA – nejprve na Stanfordově univerzitě a poté na Pensylvánské univerzitě. Po návratu z USA založil v Kroměříži specializované psychotherapeutické oddělení pro neurózy na principu terapeutické komunity se systematickou skupinovou psychoterapií – to v roce 2011 oslavilo 40 let existence. V PL Kroměříž také od roku 1971 pořádá každoročně týdenní kurzy hypnózy, úvodní i pokračovací. S kroměřížským týmem zajišťoval od roku 1995 ve čtyřletých intervalech organizaci česko-slovenských psychotherapeutických konferencí v Luhačovicích. Kromě vlastní

klinické práce a výzkumu se Kratochvíl po většinu své profesionální dráhy věnoval výuce klinické psychologie, psychoterapie a sexuologie, nejprve na FF MU v Brně a poté 30 let na Katedře psychologie FF UP Olomouc, kde byl v roce 1991 jmenován profesorem. Palackého univerzita mu v roce 2002 udělila prestižní cenu Františka Palackého za dílo v oblasti klinické psychologie. Dosud působí jako zvaný lektor a supervizor ve výcvikových komunitách s různým zaměřením. V průběhu dosavadního života publikoval 12 originálních monografií (řadu z nich ve vícekrát přepracovaných vydáních) z oblastí psychoterapie, sexuologie, hypnózy, manželského a rodinného poradenství a terapie, stejně tak i časopisecké studie a sdělení na konferencích v mnoha zemích světa. Je podruhé ženatý, z prvního manželství má dvě dospělé děti. Potud strohá fakta, která sama o sobě působí úctyhodným dojmem a evokují představu činnorodého, vitálního a pracovitého klinického psychologa, psychotherapeuta, badatele a učitele. Nabízí se proto přirozená otázka – jaký je Stanislav Kratochvíl člověk, když dokáže skloubit a sladit vše uvedené s takzvaně běžným lidským životem, zájmem o kulturu, přírodu, sport, rodinu a přátele. Pokusíme se odpovědět pomocí vzpomenuť na několik autentických situací spojených se Stanislavem Kratochvílem.

První odpovědí, která se přímo nabízí, je, že Standa je až extrémně pracovitý. Každý, kdo měl možnost či štěstí s ním být krátkodobě pracovat, byl svědkem jeho maximálního nasazení, vitality a neúnavnosti. Častokrát mne přímo napadlo, že se pro označení jeho „normálního“ nasazení hodí klinická kategorie hypomanické. Účastníci kroměřížských výcviků v hypnóze měli takto Standu před očima od brzké ranní rozvečky až po pozdně večerní aktivity. Samotná pracovitost by však na zvládnutí

některých úkolů nestačila. U Standy je spojena s velmi dobrou schopností diferencovat podstatné od méně podstatného a plně se koncentrovat na to první. Dobrým příkladem je vznik mnoha publikací, které napsal. Vždy shromažďoval trpělivě všechny potřebné podklady, poté se izoloval od rušivého okolí a v jednom „zátahu“ několika týdnů vytvořil podstatný základ pro další monografii. Prostředí Psychiatrické léčebny v Bílé Vodě mu často posloužilo jako ona klauzura, ve které se plně soustředil na tvůrčí práci. Jeho knihy vždy přinášely v českém jazyce ty nejaktuálnější informace o daném tématu a poskytovaly přehled zdrojů ze světového písemnictví, které by se samy o sobě obstarávaly jen těžko a kuse. Již jeho první vydání Psychoterapie ovlivnilo akceleraci této disciplíny u nás a poskytlo (včetně dalších upravených vydání) základní kompendium pro generace studentů. Čtenář se nemusel vždy plně ztotožnit s každou myšlenkou či hodnocením, ale nemohl autorovi upřít jistý primát v souhrnném zpracování daného tématu – ať se jednalo o skupinovou psychoterapii, terapeutickou komunitu, manželské poradenství, sexuální dysfunkce či hypnózu. Víím, že příslušníci mladších generací psychologů a psychoterapeutů dnes často zaujmají k publikacím Stanislava Kratochvíla kritičtější postoje, ale je třeba připomenout, že na počátku sedmdesátých či v osmdesátých letech minulého století byla situace zcela jiná. Každá jeho práce nabízela ucelené téma způsobem, od kterého se dalo „odpíchnout“, a to i pro případnou kritickou polemiku, která samozřejmě uchopení a rozpracovávání onoho tématu posunovala dál. Již tehdy pracoval Stanislav Kratochvíl integrativním způsobem, nesnažil se za každou cenu vytvářet nějakou novou či výlučnou koncepci, ale naopak shromáždil a integroval do funkčního celku všechny podstatné vztažné poznatky. Tato orientace se prokázala i v jeho velmi aktivním působení v Institutu pro integrativní psychoterapii a psychologické poradenství (známý IPIPAPP), který byl založen v roce 1992 v Olomouci.

Další odpovědí na otázku, jaký je Stanislav Kratochvíl člověk, jsou doklady o jeho přátelskosti. Na webové stránce to uvádí mimo jiné Juraj Barbarič, který se jinak netají kritickým odstupem („A i když s ním dnes již v mnoha, a to velmi zásadních otázkách ve vztahu k oborům psychologicko-psychiatrických nesouhlasím...“), aby současně vyzvedl vstřícnost a přátelskost: „...nesmírně toužím po Sebraných spisech Milтона Ericksona... Standa Kratochvíl na to navázal, že je má a že je dostal darem od manželky Milтона Ericksona, když byl u nich naposled na návštěvě... Přibližně týden na to mi... dorazil balíček...odesílatel Prof. Stanislav Kratochvíl... uvnitř byly 4 svazky Sebraných spisů... a lísteček... Jura-ji, tyto knížky budou u Tebe na lepším místě než u mne...“ Sám bych to mohl doplnit podobnou zkušeností: když jsem před lety byl u Standy v jeho kroměřížské pracovně a zahlédl v jeho velmi bohaté knihovně jednu knížku, kterou jsem hodně potřeboval při dokončování studie o závislosti na alkoholu, tak mi ji podal se slovy: „Vladimíre, já jsem ji dostal náhodou a pro Tebe je důležitější než pro mne, nechej si ji.“ Jsem si jistý, že podobných situací si užilo mnohem více Standových přátel a známých. Standova vstřícnost a přátelskost se samozřejmě projevuje nejen zmíněnými překvapivými dary, ale především v každodenním kontaktu. Během dlouhých let, kdy učil na naší katedře v Olomouci, jsme poznávali jeho příjezd podle nezaměnitelného hlaholu z přízemí (katedra je ve 2. patře), kde se zdravil s vrátnou, popovídal si s ní, a tak pokračoval k dalším osobám v budově, nevynechal sekretářku, aby konečně vběhnul do mé pracovny vedoucího. Probrali jsme novinky a on přešel k profesorce Plhákové, která mu vždy vařila kávu, což byla výsada snad daná tím, že před lety pracovala se Standou v Kroměříži. Všichni jsme v jeho přítomnosti cítili neutuchající optimismus a vlídnost. Vždy také uměl podpořit, inspirovat a pochválit.

Bylo by neodpustitelným opomenutím nezmínit se o vynikajících rétorických schop-

nostech Stanislava Kratochvíla. Jeho standardní přednášky pro studenty byly strhující a měly nebývalý ohlas, který by v nás ostatních – pokud by se to netýkalo Standy – mohl vyvolávat až pocity závisti. Je pravdou, že se Stanislav Kratochvíl mohl v tomto ohledu stále zdokonalovat, neboť přednášel na mnoha různých seminářích, konferencích, sympoziích po celém světě. Nepamatuji se, že by někdy trpěl trémou, a pokud tomu tak kdysi v počátcích jeho profesní kariéry bylo, tak se s ní časem dokázal zcela vyrovnat. Mohu z vlastní zkušenosti uvést jeden příklad: jednalo se o přednášku při udělení Ceny Františka Palackého na UP Olomouc. Tato cena se uděluje jednou za dva roky a jedná se o nejprestižnější ocenění vědce spojeného s naší univerzitou a samozřejmě je účast rektora, prorektorů, děkanů fakult UP a členů akademické obce. V roce 2002 se této pocty dostalo zaslouženě Stanislavu Kratochvílovi. Jako tehdejší děkan naší fakulty jsem Standu oficiálně představil a uvedl, proběhl ceremoniál udělení ceny a následovala jeho přednáška. Ve vymezených asi 40 minutách předvedl strhující rétorický výkon. Bez jediného nahlédnutí do nějakých poznámek dokázal přesně strukturovaně přiblížit hlavní oblasti svého vědeckého zájmu a vlastních publikací. Přednášel svižně s humorným nadhledem a lehkou sebeironií, přitom však věcně, naprosto přesně a výstižně. Auditorium se skládalo z pracovníků různých fakult a odborností, zjednodušeně vyjádřeno od filologů po lékaře, chemiky či fyziky. Po skončení Standa sklidil dlouhotrvající zasloužený potlesk, a jak jsem následně mohl vyslechnout v ku-

loárech, tak všichni byli přednáškou nadšeni, a věřím, že i tento zdánlivý střípek pomohl opět pozvednout renomé psychologie jako vědy. K uvedenému se váže ještě jedna humorná vzpomínka. Jak káže tradice, po udělení ceny a přednášce všichni pozvaní přejdou do slavnostního zasedacího sálu rektorátu, kde následuje malý raut. Všichni již byli přítomni a spolu s rektorkou stáli se symbolickou sklenkou vína v ruce, chyběl jen oslavenec. Vyběhl jsem ho hledat a našel, jak se na nádvoří univerzity fotografuje se svojí rodinou. Když jsem mu řekl, že na něho všichni čekají, nechal rodinu rodinou a sprintem utíkal do zasedacího sálu, takže se mi vzdálil, a to i když měl tehdy již sedmdesát let.

Stanislav Kratochvíl žil mnoho let ve spokojeném manželství, ale před devíti lety mu první žena zemřela. Nyní je podruhé ženatý se slovenskou klinickou psychologičkou Alenkou, která s ním sdílí zájem o turistiku, sport a kulturu. Navštěvují různá místa doma i v zahraničí. Standa využívá místního plaveckého bazénu, v zimě preferuje túry na běžkách. Stranou ale nezůstává ani divadlo – mají výběr ze scén ve Zlíně, Uherském Hradišti či Olomouci. Uvádím to na závěr krátkého zamyšlení při příležitosti Standových osmdesátin jako „civilní“ protiváhu vzpomenuých vědeckých a profesních aktivit. Jistě by bylo možné v případě Stanislava Kratochvíla a jeho mnohovrstevného životního příběhu vybrat a vzpomenout celou řadu jiných či dalších momentů, stejně bychom však do nemnoha řádek nevměstnali ani zlomek skutečnosti. Proto závěrem jen upřímné: Ad multos annos Stanislave!